

**IHMIS-
LUONNON**

LAURI NUMMENMAA

PÄHUIS

PIMEA

PUOLI TAMMI

IHMIS-
LUONNON

LAURI NUMMENMAA

PAHUUS

PIMEA

PUOLI

HELSINKI

TAMMI

© Lauri Nummenmaa ja Tammi, 2022
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Kuvitus: Atte Kalke
ISBN 978-952-04-3295-9
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Esipuhe	II
1. Syntyneet tappajiksi	13
Käsittämätön pahuus.....	17
Pahuuden kasvot.....	19
Ihmislunnon pimeä puoli	23
Luonnollista väkivaltaa	25
Simpanssisoturit	29
Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty	32
Aina valmiina	35
2. Rikollinen mieli	37
Se suuri ero.....	37
Sukupuolen lainalaisuuksia.....	41
Testosteroniongelma.....	43
Miestä on vaikea muuttaa.....	45
Nuoret soturit.....	47
Myytti älykkäistä superrikollisista	48
Rikollinen persoonallisuusprofiili	51
Persoonallisuuden pimeät puolet	54
Mistä pahan tuntee?	55

3. Murhaaja meissä kaikissa	57
Murhan anatomia.....	57
Murhaamaan sopeutunut mieli	61
Veljiemme vartijat.....	63
Rakkaus on murhaa	64
Pahat äitipuolet ja ilkeät isäpuolet	66
Kun oma vanhempi tappaa	68
Tappajan vaisto.....	71
4. Seksiä vaikka väkisin	74
Huonoja selityksiä	76
Väkisinmakaamisen strategia.....	79
Väkisin riskeistä huolimatta.....	82
Raiskaustutka ja hätäpuolustus.....	84
Vaara vaanii lähellä	88
Mikä yhdistää raiskaajia?	89
Mikä avuksi?.....	92
Turvallista seksiä.....	94
5. Tappavat tunteet ja tunteettomat tappajat.....	97
Hallitsemattomat tunteet	97
Tunteita väkivaltaa vastaan	99
Tunteettomat tappajat	101
Särkyneet aivot	104
Aivovauriot ja väkivaltaisuus.....	107
Ovatko rikolliset psyykkisesti sairaita?.....	111
Sairasta terrorismia vai sairaita terroristeja?.....	114
Rikolliset aivot.....	117

6. Perhe on pahin	119
Samasta puusta veistetyt	120
Kohdusta alkaen	125
Nälkätalvistä väkivallan vuosiin	128
Onnettomat perheet	131
Parempiin piireihin	134
Liian sopeutuvaiset aivot	137
7. Syyttömät	140
Moraali luo oikean ja väärän	142
Moraali taipuu moneen	144
Syyttömyysolettama	147
Kuka on oikeassa?	151
Uhriutumisen paradoksi	153
Jos uhri ei olekaan oikeasti uhri	155
Mitä tapahtui todella?	158
8. Kosto on suloista	160
Maineenhallinnan perusteet	161
Simpanssi kosta muttei kannaa kaunaa	163
Kostonhimoiset vauvat	165
Koston kierre	168
Hyökkäys on paras puolustus	170
Pois koston kierteestä	174
9. Pieniä suuria valheita	175
Totuuden taivuttajat	176
Kuinka rehellisiä ihmiset ovat?	177
Pinokkiota etsimässä	179
Paljastuvatko valheet mittaamalla?	181
Kuinka hyvä riittää?	185

Aivokuva arvaa valehtelijan	187
Valehtelun helppous	189
Miksi valheiden verkko lopulta repeää?	191
Kilpavarustelukierre.....	192
Pieniä valkoisia valheita.....	194
10. Järjen naamio	195
Kylmäverisyyden perikuva	196
Kun jarrupoljin puuttuu.....	198
Paljastuuko psykopatia aivoista?	200
Nolla astetta empatiaa	202
Psykopaattinerot – totta vai tarua?.....	205
Psykopaatti pukeutuu Pradaan	206
Psykopaatit valkokankaalla	208
Graalin maljaa etsimässä	210
11. Sadistiset nautinnot	212
Selittävätkö nautinnot väkivaltaa?	213
Markiisi de Saden jäljillä	215
Arkipäivän sadistit.....	218
Sairaalloisen utelias mieli.....	220
Pahuus kiehtoo vain kaukaa.....	221
Pahuus ei palkitse	223
12. Kuolema valkokankaalla	225
Kuka uskoo pahaan?	225
Myyttinen pahuus	227
Paha vaanii ulkona.....	229
Sankarin taival pahuutta vastaan	230
Lisää väkivaltaa.....	232
Aiheuttaako väkivaltaviihde väkivaltaa?.....	235
Maaginen ajattelu ja väkivalta	238
Pahuutta harjoittelemassa.....	239

13. Laki ja järjestys	24I
Säännöt luovat luottamusta	24I
Ilman rangaistuksia yhteispeli ei toimi	243
Rikos ja rangaistus.....	248
Kannattaako rikos?	253
Mitä jos rikollinen ei ole järjissään?.....	255
Vapaan tahdon raja.....	257
Kaikista ei saada kunnollisia	26I
14. Luottamusverkosto	263
Piittaamattomuuden myytti.....	264
Mikä suojaa mieltä pahalta?	268
Luottamuksen kautta yhteistyöhön	270
Oikopolku luottamukseen	275
Aidon altruismin jäljillä.....	278
Löytyykö luottamusta?	28I
15. Väkivaltaisuus	282
Lisääntykö rikollisuus ja väkivalta?	283
Kuolema iltautisissa	285
Väkivaltaisuus	287
Intuitio vastaan tilastot.....	289
Aika parantaa	292
Paras tapa auttaa.....	297
Katse kohti suurimpia ongelmia	30I
16. Viisaasti kesytetyt	303
Nopeammin, korkeammalle, voimakkaammin.....	303
Elävät supertietokoneet	307
Mistä lisää älykkyyttä?.....	309
Rahalla saa rauhaa	3II

Markkinatalousrauha.....	315
Markkinahenki puhaltaa ihmisen parhaat puolet esiin.....	318
Viisaasti vapaana	321
17. Turvassa	323
Pelottava pahuus.....	324
Pahan kanssa kasvokkain	326
Säilyykö rauha?.....	328
Mihin ihmisluonto on matkalla?	331
Pahuus palaa helposti takaisin	333
Viitteet.....	335
Lähteet	352

ESIPUHE

Pahuus on aihe, jonka ei koskaan toivoisi olevan ajankohtainen. Silti se tunkeutuu elämäämme joka päivä. Vaikkemme itse kohtaisi pahuutta silmästä silmään, se vyöryy uutisten kautta elämäämme jatkuvana virtana. Väkivaltarikollisuus, nuorisojengit, sodat ja lasten kaltoinkohtelu ovat osa arkeamme, vaikka kuinka koettaisimme vältellä kaikenlaista julmuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Juuri tällä hetkellä Euroopan turvallisuustilanne on epävakaata, ja Venäjän hyökkäyssodan takia ihmismielen pahuus väijyy kirjaimellisesti rajan takana.

Pahuus on meistä samanaikaisesti etovaa ja kiehtovaa. Ajatus tappeluun joutumisesta nostaa niskakarvamme pystyyn, mutta elokuvien, kirjojen ja videopelien väkivalta vetää meitä puoleensa magneetin tavoin. Ihmisissä on kaksi puolta: olemme äärimmäisen tuhoivoimaisia mutta samalla saamme aikaan paljon hyvää ja kaunista. Riitelemme ja rakastamme, tuhoamme ja rakennamme. Tällaiseksi evoluutio on ihmismielen hionut. Luonnossa pärjää parhaiten se, jolla on tappajan vaistojen lisäksi kyky liittoutua, rakastaa ja hoivata. Yksilö, jota ohjaa vain hänen pimeän puolensa, jää auttamatta alakynteen, koska kiltit ja kunnolliset voivat liittoutua ja kukistaa ilkimyksen ylivoimallaan. Liian kiltit jäävät konflikteissa auttamatta jalkoihin.

Viimeisen vuosikymmenen aikana väkivallan, rikollisuuden ja arkipäiväisen ilkeyden ja pahantahtoisuuden ymmärtämisessä on otettu valtavia harppauksia. Genetiikan, aivotutkimuksen ja evoluutiopsykologian menetelmät ovat avanneet tutkijoille oven ihmismielen

pimeälle puolelle ja paljastaneet, miten ihmisluonnon tuhoisimmat voimat noudattavat omaa ennustettavaa logiikkaansa. Tieteelliset tutkimustulokset ovat myös omiaan herättämään ristiriitaisia tunteita. Geenien, perhetaustan sekä kulttuurin voimakas vaikutus väkivaltaisuuteen on hätkähdyttävä. Tutkimus todistaa, että ihmisen mieli ei suinkaan ole niin puhdas ja viaton kuin olemme kuvitelleet. Meidän on usein vaikea ymmärtää pahuutta, koska väkivalta ja julmuus eivät yksinkertaisesti sovi mielessämme olevaan ihannekuvaan ihmisluonnosta. Jotta voisimme ymmärtää pahuutta, meidän on katsottava sitä suoraan silmiin. Vain siten voimme kesyttää ihmismielen julmuuden ja hallita tappajan vaistoja.

Tämä kirja kertoo ihmismielen pimeästä puolesta, mutta ennen kaikkea sen hallitsemisesta. Mitä paremmin ymmärrämme aivoissamme yhä lymyilevien tappajan vaistojen toimintaa, sitä paremmin pystymme myös suojelemaan toisiamme niiltä. Vaikka tutkimus osoittaa, että ihmisluonto koostuu sekä hyvästä että pahasta puolesta, voidaan näiden voimien esiin nousemiseen vaikuttaa monella tavalla. Ihmiskunnan historiassa valistus, sivistys ja yhteenkuuluvuus ovatkin olleet ihmisluonnon elämellisen puolen pahimpia vihollisia.

Suomen Tietokirjailijat ry sekä Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ovat tukeneet kirjan kirjoittamista, mistä kiitän lämpimästi. Kiitän myös Valtakunnallisen PET-keskuksen tutkijoita ja henkilökuntaa, joiden kanssa olemme päässeet kurkistamaan, millaisista molekyyleistä ihmisluonnon pimeä puoli lopulta muodostuu. Kaikkein suurin kiitos kuuluu jälleen omalle perheelleni, joka päivästä toiseen osoittaa, kuinka ihmismieli lopulta rakentuu onnesta, rakkaudesta ja yhteydestä toisiin ihmisiin.

Turussa 23.6.2022

Tekijä

1.

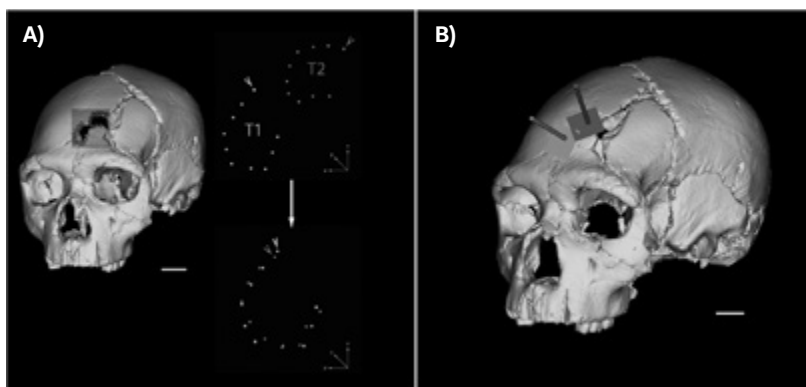
SYNTYNEET TAPPAJIKSI

Ihmislunnon lempeys ei koskaan lakkaa hämmästyttämästä. Adop-toimme vieraiden ihmisten lapsia, luovutamme verta, kantasoluja ja jopa sisäelimiä tuntemattomille ihmisille. Autamme jopa pulaan jou-tuneita eläimiä. Ihmislajin menestyksen takana on suunnaton kekseliäisyys, sopeutumiskyky ja kyky toimia yhdessä. Lasten kasvatta-minen, viljanviljely, talon rakentaminen tai koulun pitäminen eivät luonnistu keneltäkään yksin, ja yhteistyö kannattaa lähes tilanteessa kuin tilanteessa. Miksi ihmisten välille kuitenkin syntyy konflikteja? Maailmassa on monenlaista kitkaa, ja monesti oma etu asettuu yhteisen hyvän edelle. Ruoasta, kumppaneista ja asuinpaikoista on aina pulaa. Kamppailu parhaista mahdollisuuksista elää ja jatkaa sukua saa monesti väkivaltaisia piirteitä. Rakastamme ja riitelemme, raken-namme kaupunkeja ja tuhoamme niitä, hävitämme sairauksia antaen samalla tilaa uusille taudeille. Lehdet kirjoittavat päivittäin sodista, murhista, tuhopoltoista ja onnettomuuksista. Kouluissa ja työpaikoilla sovitellaan päivittäin isompia ja pienempiä konflikteja, ja tuhannet pariskunnat, lapset ja vanhemmat käyvät illasta toiseen toistensa her-moille.

Ihmiskunnan historia on täynnä murhia, pahoinpitelyitä, orjuut-tamista, raiskauksia ja rikollisuutta. Metsästäjä-keräilijäkulttuurien aikaan vieraan heimon maille joutuminen tiesi kuolemantuomiota. Väkivalta on ollut yleinen kuolinsyy kautta aikain. On arvioitu, että ennen kansallisvaltioiden syntyä heimokulttuureissa noin kaksi

prosenttia kuolemista johtui ihmisten välisestä aggressiosta.¹ Monissa arkeologisissa jäänteissä onkin jälkiä väkivallasta. Italian Tirolin alueelta löytyi vuonna 1991 noin 3000 eKr. kuolleen miehen muumioitunut ruumis. Ötziksi nimetyn miehen viimeiset hetket ovat olleet hyvin karut. Tutkimusten mukaan Ötzi on kuollut joko keuhkon lähelle ammuttuun nuoleen tai nuijaniskuun.² Vastaavasti Ötzin omista aseista on löytynyt vähintään neljän ihmisen verta ja DNA:ta, joten Ötzi on käynyt ennen kuolemaansa hurjaa kamppailua joko puolustaakseen omaa henkeään tai riistääkseen hengen vastustajiltaan. Washingtonin läheltä Yhdysvalloista vuonna 1998 löytyneen, vuonna 7000 eKr. kuolleen Kennewickin miehen jäänteistä on löydetty keihäänpiston aiheuttama vakava vamma.³ Vanhimmat murhatun ihmisen jäänteet ovat Pohjois-Espanjasta. Luolasta löytynyt murskautunut pääkallo on yli 400 000 vuoden takaa (**Kuva 1.1**). Tietokonemallinnuksen avulla tutkijat pystyivät päättämään, että kallon otsan luut on murskattu tylpällä esineellä ja usealla iskulla. Iskujen määrä osoittaa, että iskijällä on ollut vakaa aikomus tappaa.⁴

Monissa meitä edeltäneissä kulttuureissa ihmisten uhraaminen oli yleistä. Inkojen lapsimuumiot kertovat Etelä-Amerikan muinaisten

Kuva 1.1. Varhaisin tunnettu murhan uhri. Pohjois-Espanjasta löydetty jäänteet on ajoitettu 400 000 vuoden taakse. Kallosta ja otsamurtumasta tehty tietokonerekonstruktio osoittaa vamman syntyneen vähintään kahden voimakkaan iskun seurauksena.⁴

valtakulttuurien julmasta historiasta. Uhraamisella kenties vahvistettiin uskonnollisten tai maallisten johtajien valtaa, mutta nykyihmisestä se tuntuu järjenvastaiselta. Uhratuista lapsista olisi kasvanut työntekijöitä tai sotureita, ja uhratuista sotavangeistakin olisi ollut enemmän hyötyä orjina kuin kuolleina. Ihmiselämää ei ole pidetty kovinkaan arvokkaana. Elämä nähtiin vaivalloisena, kivuliaana ja sairauksien ja sotien rasittamana. Jumalan, joka oli luonut näin kurjan maailman, täytyi nauttia tuskasta ja ihmisuhreista. Jopa Raamatun luomiskertomuksessa on sellaista väkivaltaa, joka täyttäisi kansanmurhan kriteerit. Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa Kain murhaa veljensä Abelin ja samalla neljänneksen koko planeetan väestöstä. Itsensä lisäksi hän jättää eloon vain Aatamin ja Eevan. Raamatun tärkein kertomus Jeesuksen elämästä ja kuolemasta on tarina paitsi anteeksiannosta myös raakalaisuudesta, murhaamisesta ja suvaitsemattomuudesta. Kristittyjen pyhä symboli risti onkin toiminut oman aikansa hirvittävimpiä kidutus- ja surmaamistyökaluna.

Ihmiset ovat aina olleet taitavia keksimään vaivattomia tapoja toisensa tappamiseen. Nuijat, miekat ja jouset olivat pitkään väkivalta-tekniikan kärkeä. Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen jakobiinien hirmuhallinto tarvitsi nopean keinon surmata aatelisia, heidän palvelusväkeään, palkollisiaan ja ylipäätään kaikkia uutta hallintoa vastustavia. Joseph-Ignace Guillotin kehitti giljotiinin tehostamaan ja inhimillistämään kirveellä tehtyjä teloituksia. Giljotiini oli toimintavarma teloituskone, joka irrotti pään kertauskusta. Ranskalaisen ”verijuhlat” kestivät kymmenen vuotta. Ne päättyivät vasta, kun Napoleon nousi valtaan vuonna 1799. Suomessa viimeinen mestaus tehtiin vuonna 1825, jolloin pieksämäkeläinen renki Tahvo Putkonen menetti päänsä torppari Lasse Hirvosen taposta. Toisen maailmansodan aikaan natsi-Saksassa tarvittiin giljotiiniakin tehokkaampi tappoväline, sillä tavoitteena oli surmata miljoonia juutalaisia mahdollisimman nopeasti. Juutalaisten joukkomurhat hoidettiin hyönteismyrkyksi suunnitellulla Zyklon-B:llä. Teloitettavat suljettiin kaasukammioon, ja Zyklon-kiteet pudotettiin ilmanvaihtokanaviin, jossa ne ilmankosteuden vaikutuksesta vapauttivat tappavaa vetysyanidia. Myrky tappoi uhrin noin 15 minuutissa. Vetycyanidin tuhovoima oli

kuitenkin vaatimaton verrattuna Manhattan-projektiin. Yhdysvaltain ilmavoimien Hiroshimaan ja Nagasakiin vuonna 1945 pudottamat ydinpommit tappoivat yhteensä noin 200 000 japanilaista.

Vielä nykypäivänäkin ihmiset tappavat, pahoinpitelevät ja raiskaavat toisiaan kaikkialla maailmassa. Vuosittain noin 1,5 miljoonaa ihmistä kuolee väkivallan seurauksena.⁵ Suomessa poliisille ilmoitettiin vuonna 2019 yhteensä 33 800 pahoinpitelyä, 1 500 raiskausta, 1 700 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 72 henkirikosta. Henkirikosten ja toisten fyysisen vahingoittamisen lisäksi yhteiskunnassa on myös muunlaista pahuutta. Vuositasolla poliisille ilmoitetaan noin miljoona rikosta, ja THL:n kouluterveyskyselyn mukaan noin 20 prosenttia lapsista ilmoittaa joutuneensa kiusatuksi koulussa. Kaikenlainen väkivalta ja rötöstely vahingoittaa uhria. Pahimmassa tapauksessa uhri menettää henkensä ja lievemmissä vain omaisuuttansa, mutta näiden ääripäiden väliin mahtuu hyvin erilaisia kohtaloita. Rikoksen uhrin kärsivät lukemattomista seurauksista, joiden kirjo ulottuu vakavista mielenterveyden häiriöistä ja muista sairauksista työkyvyttömyyteen, sosiaalisen aseman menettämiseen ja taloudelliseen ahdistukseen. Rikoksen uhreista ja sotaveteraaneista noin 20 prosenttia kärsii traumaperäisestä stressihäiriöstä.^{6,7} Seksuaalirikokset puolestaan kymmenkertaistavat uhrin itsemurhariskin.⁸

Myös arkipäivän pahuudet ja ilkeydet vaikuttavat uhreihin dramaattisesti. Koulukiusaaminen lisää somaattista ja psyykkistä tautikuormaa,⁹ kuten ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta,¹⁰ oppimisvaikeuksia,¹¹ psykosomaattisia oireita¹² sekä itsemurha-ajatuksia ja itsemurhariskiä¹³. Kiusaamisen seuraukset näkyvät myös aikuisiässä. Esimerkiksi pysyvien parisuhteiden muodostaminen on kiusatuille vaikeampaa, ja heillä esiintyy enemmän taloudellisia ongelmia.¹⁴ Näillä ongelmilla on myös taipumus siirtyä sukupolvelta toiselle: vanhempien mielenterveyden tai talouden järkkäminen aiheuttaa ahdistusta myös heidän lapsilleen. Pahuus, väkivalta ja aggressio ahdistavat ihmisiä ja erityisesti lapsia, ja vanhempien riidat heikentävät lasten ja aikuisten välistä kiintymystä ja lisäävät sisarusten välistä aggressiota.¹⁵ Jo pelkkä väkivallan ja pahuuden uhka on merkittävä riskitekijä terveydelle. Esimerkiksi palestiinalaisterroristien iskut pitävät

Israelin kansan jatkuvasti varpaillaan, ja erityisesti Länsirannan lähettyvillä elävät kansalaiset saavat jatkuvasti pelätä Hamasin raketteja. Terrori-iskujen määrä vaihtelee vuodesta toiseen. Koska terrori-iskut ovat jatkuneet vuosikymmeniä, tutkijat ovat voineet tarkastella terrorismin uhan ja stressin välisiä yhteyksiä laajoissa historiallisissa aineistoissa. Tutkijat ovatkin huomanneet, että mitä enemmän israelilaiset pelkäsivät terroritekoja, sitä korkeampi heidän leposykkeensä oli ja sitä matalammat heidän asetyylikoliiniarvonsa olivat. Tämä välittäjäaine hillitsee aivojen stressireaktiota,¹⁶ joten jatkuva vakavan väkivallan uhka laittaa kehon ja mielen ylikierroksille ja saattaa siten lisätä riskiä kuolla ennenaikaisesti.

Käsittämätön pahuus

Vaikka maailma on täynnä pahuutta, jostain kummallisesta syystä ihmismieli kieltäytyy ymmärtämästä pahuuden luonnetta. Ymmärrämme vaistomaisesti, miksi äiti lohduttaa itkevää lastaan tai miksi rakastavaiset makaavat toisiinsa liimautuneina, mutta pahantekijän sisäinen maailma tuntuu jäävän meiltä kokonaan pimentoon: emme yksinkertaisesti pysty ymmärtämään, miksi jotkut ihmiset tekevät toisille paha. Kun kuulemme, että viatonta ihmistä on satutettu, ensimmäinen reaktiomme on suuri ihmetyks: kuinka tällainen on mahdollista?

Joulukuun 7. päivänä vuonna 2020 töihin saapunut rakennusmies löysi Helsingin Koskelasta 16-vuotiaan pojan alastoman ruumiin. Poika oli pahoinpidelty kammottavalla tavalla. Samana päivänä poliisi otti teosta kiinni kolme 16-vuotiaasta nuorta epäiltyinä henkirikoksesta. Jo tutkinnan alussa selvisi, että nuoret olivat kuvanneet kännykällä surmatyötä edeltäneen pahoinpitelyn. Surmatyön ajankohdaksi tarkentui perjantai 4.12. Uhrin ruumis oli ehtinyt virua tapahtumapaikalla useita päiviä ennen kuin se löydettiin, ja osa tekijöistä oli jopa käynyt katsomassa ruumista viikonlopun aikana. Nopeasti selvisi, että uhri ja syytetyt olivat tunteneet toisensa jo pitkään ja syytetyt olivat osallistuneet uhrin toistuvaan ja vakavaan kiusaamiseen jo

vuosia. Kiusaaminen oli yltynyt fyysiseksi väkivallaksi viimeisen vuoden aikana. Tapaus herätti suomalaisissa ahdistusta, surua ja raivoa, mutta ennen kaikkea se sai ihmiset voimattomiksi ja ymmälleen. Mitä oli tapahtunut, jos nuoret päättivät ensin pahoinpidellä toverinsa julmasti ja sen jälkeen vielä tappaa hänet? Lehdistössä ja internetin keskustelupalstoilla alkoi kuumeinen selvitystyö, jossa täysin ulkopuoliset ihmiset ponnistelivat kaivaakseen esiin mitä tahansa – joko todellista tai keksittyä – motiivia teolle. Myös yleisönosastokirjoituksissa etsittiin ahkerasti syitä tapahtuneelle: miksi puolustuskyvytöntä nuorta ei pystytty suojelemaan, ja miksi apu ja huolenpito eivät riittäneet pelastamaan uhria? Tapauksen järkyttävyyttä lisäsi sekin, että uhri oli alaikäinen – käytännössä vielä lapsi, jolla oli koko elämä edessään. Kansalaisten raivoa lisäsi entisestään tieto siitä, että alaikäisiä tekijöitä ei voida asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan.

Kammottava rikos osoittaa, että jopa viattomina pitämillämme lapsilla on kyky tehdä äärettömän julmia tekoja. Se pysäyttää ja saa meidät etsimään syytä pahuuden olemassaololle. Meidän on kuitenkin liki mahdotonta ymmärtää, miksi lapset voivat surmata toisensa, miksi äiti voi hukuttaa vastasyntyneen tai miksi aviomies voi illasta toiseen hakata puolisonsa mustelmille. Tämä on häkellyttävää, koska ihmiset ovat suorastaan mestareita eläytymään toistensa mielenmaisemaan ja päättelemään toistensa tekojen syitä ja vaikuttimia.¹⁷ Emme kuitenkaan käsitä pahuutta. Ajatteleminen helposti, että ihmiset tekevät pahaa yksinkertaisesti sen takia, että he ovat pahoja. Tällainen päätelmä on kehämäisyydessään virheellinen ja lisäksi myös haitallinen: jos annamme pahuuden oikosulkea aivomme, emme edes yritä ymmärtää, mistä inhimillinen pahuus kumpuaa.

Onneksi ihmisellä on kyky tutkia ja ymmärtää omaa luontoaan ja toimintaansa. Se antaa meille mahdollisuuden ymmärtää pahuuden psykologiaa ja biologiaa tieteen keinoin. Kun tiedämme, mikä laukaisee pahuuden, meillä on mahdollisuus painaa jarrua mielen pimeimmällä hetkellä. Kun väkivaltaiset teot, raiskaukset ja kuolemat puretaan numeroiksi, hermosolujen toiminnaksi, hormoneiksi ja välittäjäaineiksi, niistä häviää kaikki se tuska, kurjuus ja ahdistus, mitä pahuuteen ja väkivaltaan liittyy. Ulkopuolinen ja analyttinen

näkökulma pahuuteen on ainoa keino ymmärtää, miksi ihmiset käyttäytyvät niin kuin käyttäytyvät. Purkamalla ilmiöt numeroiksi ja astumalla tunteiden ja poliittisten katsantojen ulkopuolelle voimme ymmärtää, miten ihmisluonto toimii ja miten sen pahimmat puolet saadaan pidettyä aisoissa.

Pahuuden kasvat

Pahuudesta puhuttaessa ensimmäisinä mieleen nousevat sarjamurhaajat ja raiskaajat, joiden tarinat ovat iltapäivälehtien ja nettisivustojen vakiokalustoa (**Kuva 1.2**). Moni suomalainen muistaa Veikko ”Jammu” Siltavuoren, joka oli syyllistynyt lukuisiin lastenraiskauksiin ja joka murhasi äärimmäisen raa’asti kaksi kahdeksanvuotiasta pikkutyttöä mökillään ja poltti teon jälkeen heidän ruumiinsa. Siltavuori oli pitkään (ja vielä kuolemansa jälkeenkin) Suomen tunnetuin ja vihattuin rikollinen eikä syyttä: Siltavuoren teot ylittävät iljettävydessään tavallisen ihmisen käsityskyvyn moninkertaisesti. Vankilayhteisössäkin hän oli pohjasakkaa. Vankitoverit pahoinpitelivät Siltavuoren ja yrittivät jopa murhata hänet. Vielä nykypäivänäkin nimi ”Jammu-setä” on pedofiilin synonyymi. Myös koulusurmaaja Pekka-Eric Auvisen nimi ja kasvat ovat jääneet monen mieleen. Auvinen tappoi Jokelan koulukeskuksessa yhteensä seitsemän oppilasta ja kaksi työntekijää. Amerikan kuuluisimmat murhaajat ovat tunnettuja ympäri maailmaa. Sarjamurhaaja, sähkötuolissa teloitettu Ted Bundy tunnetaan kaikkialla. Samoin joukkomurhaaja ja kulttijohtaja Charles Manson, joka murhasi Roman Polanskin vaimon Sharon Taten sekä lukuisia muita ihmisiä. Manson saavutti mainetta myös vankeusaikanaan: hän sai vankilaan kymmeniätuhansia ihailijakirjeitä. Yhdysvaltalainen Richard Ramirez tunnettiin nimellä Yövaanija (engl. *Night Stalker*). Ramirez kidutti ja tappoi kolmetoista naista, miestä ja lasta sekä raiskasi vähintään 11. Hän piti Kaliforniaa kauhun vallassa vuoden ajan.

Yksittäisen ihmisen mahdollisuudet veritekoihin ovat kuitenkin rajalliset verrattuna valtiollisen väkivaltakoneiston tuhovoimaan. Etenkin jos tuo väkivaltakoneisto on hirmuhallitsijan ohjaimissa.

MIKSI IHMINEN TEKEE PAHAA?

Uraauurtava teos kertoo siitä, miksi osa meistä turvautuu muita helpommin väkivaltaan ja sortuu rikoksiin.

Jokainen joutuu joskus konfliktiin toisten ihmisten kanssa. Kitkatilanteita syntyy, kun ihmisten tavoitteet ovat ristiriidassa keskenään. Siksi taistelemme, kiusaamme ja ajamme omaa etuamme keinoja kaihtamatta. Pahuus aiheuttaa valtavia yhteiskunnallisia ongelmia, kuten koulukiusaamista, rasismia, parisuhdeväkivaltaa, raiskauksia ja sotia. Siitä huolimatta kukaan ei myönnä itse olevansa paha tai tahtovansa muille paha. Tämä kirja kertoo ihmismielen pimeästä puolesta: pahuuden biologisesta, psykologisesta sekä moraalaisesta luonteesta.

LAURI NUMMENMAA (FT) on maamme johtavia aivotutkijoita. Hän toimii lääketieteellisen kuvantamisen ja mallintamisen professorina valtakunnallisessa PET-keskuksessa, jossa Nummenmaan ryhmä tutkii ja mallintaa tunteita ja aivojen toimintaa.

www.tammi.fi

14.1

ISBN 978-952-04-3295-9

KANNEN KUVA: ISTOCK · KANSI: EEVALIINA RUSANEN